

DOI: <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2022-61-11>
УДК 303.446:001.891.3:330(091)]”2016/2020”

Володимир Куліков

кандидат історичних наук, доцент
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Майдан Свободи, 4, 61022, Харків, Україна
Email: kulikov@karazin.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8759-0650>

Ірина Скубій

кандидатка історичних наук
Університет Квінз в Кінгстоні
49 Bader Lane, Watson Hall 212, Kingston ON K7L 3N6, Canada
Email: iryaskubii@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9349-8933>

**СУЧАСНІ НАПРЯМИ В ЕКОНОМІЧНІЙ
ТА БІЗНЕСОВІЙ ІСТОРІЇ:
АНАЛІЗ НАЙВПЛИВОВІШИХ СТАТЕЙ ЗА 2016–2020 рр.**

Пропонована стаття має на меті визначити тренди в економічній та бізнесовій історії за останні п'ять років і з'ясувати фактори впливовості наукових розвідок. Для цього автори проаналізували десять статей із найвищим індексом цитування,

Як цитувати: Куліков, В., Скубій, І. Сучасні напрями в економічній та бізнесовій історії: аналіз найвпливовіших статей за 2016–2020 рр. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*, вип. 61, 2022, с. 243-267, <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2022-61-11>.

How to cite: Kulikov, V., Skubii, I. Recent Trends in Economic and Business History: The Analysis of the Most Impactful Articles Published from 2016 to 2020. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: History*, no. 61, 2022, pp. 243-267, <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2022-61-11>. (In Ukrainian)

опублікованих у провідних міжнародних рецензованих журналах з економічної та бізнесової історії. Для кожної статті визначені науковий внесок і новизна, а також потенційна застосовність в інших дослідженнях. Наш аналіз визначає ефективні теоретико-методологічні інструменти сучасних історико-економічних досліджень, що може бути корисним колегам, які хочуть підвищити впливовість своїх публікацій. Синтезуючи отримані результати, ми виділили такі найважливіші фактори впливу статей. Пропонування нової теорії або концепції очевидно підвищує цінність досліджень. Новий репрезентативний емпіричний матеріал критично важливий для того, щоб зацікавити спільноту економічних істориків. Інший підхід — запропонувати новий ефективний метод оброблення емпірики, уже введеної в науковий обіг. Експліцитне пояснення того, як нові дані або нові методи оброблення даних уточнюють загальноновизнані уявлення про історичні явища та процеси, очевидно підвищує популярність статей. Дієвий засіб зацікавити читачів — звертання до відхилень від «норм» та «очікувань» — історичних аномалій і парадоксів. Критичний огляд літератури з теми чи проблеми буде добре сприйнятий спільнотою економічних істориків, але такий формат особливо популярний у бізнесовій історії. Наприкінці статті подані спостереження щодо дисциплінарної та національної строкатості авторських груп, що сприяє підвищенню рівня міждисциплінарності досліджень і їхньої цінності для суміжних дисциплін. Перспективи дальших студій у цьому напрямку автори вбачають в аналізованих впливових статтях, опублікованих в українських історичних журналах, і порівнянні результатів зі спостереженнями, що ґрунтуються на аналізі міжнародних періодичних видань. Спостереження авторів огляду щодо причин впливовості аналізованих статей будуть корисні історикам та економістам, але найперше стаття розрахована на науковців, які спеціалізуються на економічній, бізнесовій і соціальній історії.

Ключові слова: економічна історія, бізнесова історія, історія підприємництва, наукометрія, імпаکت-фактор, теорія історії.

Дослідники прагнуть писати тексти, які матимуть вплив на академічну спільноту, політиків, широкий загал. Останнім часом ступінь впливу, або імпакт-фактор, перетворився на формальний критерій, на який спираються наукові організації та фонди, приймаючи рішення щодо надання фінансової підтримки або запрошуючи дослідників на роботу. Кумулятивний імпакт-фактор науковців університету часто відіграє вирішальну роль у визначенні позиції університетів у міжнародних рейтингах (Brankovic 2021). Потужна

тенденція до формалізації продуктивності науковців та оцінювання якості їхніх статей на основі показників індексів цитувань резонно проковує занепокоєння наукової спільноти. За всієї зручності та ефективності методу наукометрії для вимірювання значущості результатів досліджень його фетишизація може негативно вплинути на розвиток науки, інновацій і добробуту академії¹.

У цій статті ми продемонструємо потенціал наукометричних методів для визначення трендів наукової дисципліни. Зокрема, покажемо, як за допомогою згаданих методів дослідники можуть визначити перспективні орієнтири публікаційної діяльності. Якщо користуватися одним із критеріїв впливовості дослідження — цитованістю публікацій, — можна визначити основні історіографічні тенденції і зрозуміти причини популярності окремих авторів. У межах цієї статті ми розглянемо один з інструментів наукометричних баз даних — індекс цитування, що допомагає визначити тенденції в дисциплінах і напрямках.

Мета пропонованої статті — визначити тренди в економічній та бізнесовій історії за останні п'ять років і з'ясувати фактори впливовості статей². Для цього ми проаналізуємо десять статей із найвищим індексом цитування, опублікованих у провідних міжнародних рецензованих журналах з економічної та бізнесової історії.

Стаття структурована в такий спосіб: спочатку ми пояснюємо принципи добору журналів і статей для аналізу, потім описуємо ідею кожної статті та визначаємо її наукову новизну, а у фінальній частині підсумовуємо спостереження про причини великої впливовості цих статей.

Визначення найвпливовіших статей.

Щоби визначити найвпливовіші статті, ми використали індекс цитованості, оскільки цей показник універсальний і легко вимірюваний³.

¹ Про критику абсолютизації наукометричного підходу див. у Сан-Францискій декларації про поцінення наукових досліджень: <https://sfdora.org/read/>.

² Про різницю підходів економічної, бізнесової, та соціальної історії див. статтю Джефрі Джонса та ін. (Jones, van Leeuwen, Broadberry 2012).

³ Про різні підходи до формування вибірки статей для оглядових рецензій див. (Hiebl 2021).

Згідно з науковою метрикою Гугл-Академії⁴, найвищий імпаکت-фактор станом на кінець квітня 2021 р. мали такі журнали з економічної та бізнесової історії, як *The Journal of Economic History* (далі ЖЕН) — перша позиція серед історичних наук; *The Economic History Review* (EHR) — друга позиція; *Business History* (BH) — третя позиція; *Business History Review* (BHR) — десята позиція. Інші журнали з економічної та бізнесової історії не ввійшли в топ-20 (за версією Гугл-метрики), тому ми обмежимося чотирма згаданими виданнями.

Вибираючи статті, ми мали знайти компроміс між різноманітням текстів і дотриматися вимог до обмеження обсягів статті. Тому вибір десяти найвпливовіших статей (з економічної та бізнесової історії) дібрано по п'ять найцитованіших публікацій) видається нам оптимальною кількістю текстів, щоби проаналізувати загальні тенденції цих двох дисциплін (Таблиця 1).

Таблиця 1. Десять найцитованіших статей, опублікованих протягом 2016–2020 рр. у найвпливовіших журналах з економічної та бізнесової історії (цитованість у Гугл-Академії станом на 7 травня 2021 р.).

Журнал	Стаття	Прочитована
Економічна історія		
ЖЕН	Broadberry, S., Guan, H., and Daokui Li, D. China, Europe, and the Great Divergence: A Study in Historical National Accounting, 980–1850. <i>The Journal of Economic History</i> , vol. 78, iss. 4, 2018, pp. 955-1000. DOI: https://doi.org/10.1017/S0022050718000529 .	159
ЖЕН	Logan, T. D., Parman, J. M. The National Rise in Residential Segregation. <i>The Journal of Economic History</i> , vol. 77, iss. 1, 2017, pp. 127-170. DOI: https://doi.org/10.1017/S0022050717000079 .	134

⁴ Альтернативною є інформація про найцитованіші статті за певний часовий відтинок, яку її пропонують сайти видань. Ці індекси ґрунтуються на наукометричній базі CrossRef, що включає статті з DOI. Гугл-Академія аналізує як тексти з DOI, так і інші академічні ресурси, тому ми віддали перевагу останній базі даних як повнішій.

JEH	Alfani, G., Murphy, T. E. Plague and Lethal Epidemics in the Pre-Industrial World. <i>The Journal of economic History</i> , vol. 77, iss. 1, 2017, pp. 314-343. DOI: https://doi.org/10.1017/S0022050717000092 .	122
JEH	Bengtsson, E., Waldenström, D. Capital Shares and Income Inequality: Evidence from the Long Run. <i>The Journal of Economic History</i> , vol. 78, iss. 3, 2018, pp. 712-743. DOI: https://doi.org/10.1017/S0022050718000347 .	119
JEH	Bodenhorn, H., Guinnane, T. W., and Mroz, T. A. Sample-Selection Biases and the Industrialization Puzzle. <i>The Journal of Economic History</i> , vol. 77, iss. 1, 2017, pp. 171-207. DOI: https://doi.org/10.1017/S0022050717000031 .	87
Бізнесова історія		
BH	Foster, W. M., et al. The Strategic Use of Historical Narratives: A Theoretical Framework. <i>Business History</i> , vol. 59, iss. 8, 2017, pp. 1176-1200. DOI: https://doi.org/10.1080/00076791.2016.1224234 .	101
BH	Cabras, I., Bamforth, C. From Reviving Tradition to Fostering Innovation and Changing Marketing: The Evolution of Micro-Brewing in the Uk and Us, 1980–2012. <i>Business History</i> , vol. 58, iss. 5, 2016, pp. 625-646. DOI: https://doi.org/10.1080/00076791.2015.1027692 .	63
BHR	Wadhvani, R. D., Lubinski, C. Reinventing Entrepreneurial History. <i>Business History Review</i> , vol. 91, iss. 4, 2017, pp. 767-799. DOI: https://doi.org/10.1017/S0007680517001374 .	57
BH	Colpan, A. M., Jones, G. Business Groups, Entrepreneurship and the Growth of the Koç Group in Turkey. <i>Business History</i> , vol. 58, iss. 1, 2016, pp. 69-88. DOI: https://doi.org/10.1080/00076791.2015.1044521 .	51
BHR	Macleane, M., Harvey, C., and Clegg, S. R. Organization Theory in Business and Management History: Present Status and Future Prospects. <i>Business History Review</i> , vol. 91, iss. 3, 2017, pp. 457-481. DOI: https://doi.org/10.1017/S0007680517001027 .	51

Журнал JEH має найвищий імпакт-фактор серед усіх журналів історичного профілю. На нього припадають усі п'ять позицій

з економічної історії. П'ять найцитованіших статей JEH мають понад 100 цитувань кожна; у другому за імпаکت-фактором, EHR, топова стаття процитована 90 разів⁵. Серед двох журналів із бізнесової історії ВН має вищий імпаکت-фактор, ніж ВНР. Однак за індексом цитування в першу п'ятірку ввійшли статті з обох журналів: три опубліковані в ВН, а дві — у ВНР.

Дібрані для аналізу статі написали 26 авторів: 9 зі США, 5 — із Великої Британії, 5 — із країн ЄС (Італія, Швеція, Франція, Данія), 2 — з Канади, 2 — з Китаю, по одному — з Австралії, Бразилії, Японії. Абсолютна більшість авторів із західноєвропейських та північноамериканських університетів і бізнес-шкіл.

Огляд топ-10 статей.

Стівен Бродберрі та ін. «Китай, Європа й великі розбіжності: історичне дослідження національного виробництва, 980–1850 рр.» (Broadberry et al. 2018).

С. Бродберрі, Х. Гуан та Д. Лі звертаються до, мабуть, головної проблеми економічної історії, яку сформулював Адам Сміт: «про природу та причини добробуту націй». Вони дають відповідь на три запитання: чи був колись у минулому Китай справді багатим? Якщо так, то чому й коли він відстав від Європи? Це відставання пов'язане з позитивним розвитком Європи чи його варто вбачати в негативному розвитку Китаю?

Щоби відповісти на ці запитання, дослідники порахували ВВП і встановили чисельність населення (для обчислення ВВП на душу

⁵ Стаття Олів' Аккомінотті та Баррі Айхенгрін. «Мати всіх рапових зупинок: потоки капіталу та розвороти в Європі, 1919–1932» (Accominotti, Eichengreen 2016). Спираючись на нові архівні матеріали про валовий експорт капіталу в Європу з 6 фінансових центрів у 28 країн-отримувачів, автори доводять, що спад у притоці капіталу стався вже 1928 р., тобто раніше за кризу 1929 р. на Нью-Йоркській фондовій біржі. Порівнюючи причини європейських криз 1929–1931 рр. та 2008–2011 рр., автори роблять висновок, що центральноевропейські країни вийшли з кризи швидше, ніж Греція, Ірландія, Італія, Португалія та Іспанія. Дослідження ілюструє, що порівняння глобальних економічних процесів в історичній динаміці має великий потенціал і практичне значення, допомагаючи розуміти сучасні ринки та шляхи виходу з економічних криз.

населення) за тривалий часовий період. На основі первинних і вторинних джерел С. Бродберрі зі співавторами відтворили динаміку ВВП на душу населення Китаю протягом правління Північної династії Сун, Мін та Цін (з 980 по 1840-ві рр.).

Проаналізувавши побудовані динамічні ряди, дослідники підсумували: Китай був найбагатшою країною світу за часів Північної династії Сун. Він, безумовно, був багатший за Британію в 1090 р., але останній вдалося наздогнати Китай до 1400 р. Імовірно, найбагатші райони Китаю (дельта Янцзи) у XIV – XVI ст. досі були нарівні з найбагатшими регіонами Європи. Стрімке падіння ВВП на душу населення сталося за часів династії Цін, головню внаслідок значного збільшення чисельності населення без еквівалентного розширення оброблюваних площ або врожайності сільськогосподарських культур, тому територіальну експансію не можна розглядати як першопричину економічного спаду.

Водночас північноєвропейські країни почали сучасне модерне зростання, збільшуючи ВВП на душу населення. Уже в XVII ст. Китай помітно відставав від провідних європейських економік, хоч досі лишався найбагатшою азійською економікою. Отже, навіть зважаючи на регіональну різницю в економічному розвитку Китаю, «велика розбіжність» між Китаєм та Західною Європою вже в першій половині XVIII ст. була беззаперечна. Вона сталася набагато раніше, ніж індустріальна революція, якій багато дослідників приписують вирішальну роль у поглибленні економічного відставання Азії від Європи.

Найскладнішим завданням у цьому дослідженні було побудувати динамічні ряди, що охопили кілька століть. Значна частина статті присвячена даним, зокрема про те, як автори зробили дані з різних джерел та епох порівнянними між собою. Для цього довелося зібрати інформацію про чисельність населення, сільськогосподарське виробництво, випуск промислової продукції, обсяг послуг. Скомбінувавши ці сектори, автори отримали реальний ВВП, з якого, застосувавши дефлятор, обчислили номінальний ВВП. А зіставивши номінальний ВВП із чисельністю населення, вони порахували реальний ВВП на душу населення. У статті

докладно пояснено, як автори заповнювали прогалини у джерелах, зважали на зміни кордонів тощо.

Внесок і новизна: критика європоцентричного підходу у вивченні причини «великого розходження» між Європою та Азією та уточнення його часу. Доведено, що «велике розходження» сталося вже на початку XVIII ст., тобто до Першої індустріальної революції.

Застосовність в інших дослідженнях: методика обчислення історичного ВВП може бути застосована для інших країн, як і порівняльний підхід.

Тревон Логан і Джон Парман «Зростання сегрегації житла в США» (Logan, Parman 2017).

Друга за кількістю цитувань стаття в ЖЕН — це радше демографічне та соціально-історичне, аніж економічне дослідження. Т. Логан і Д. Парман звертаються до однієї з найдраматичніших тем американської історії — расової сегрегації. Стаття не пропонує нової теорії, натомість містить добре доопрацьований і якісно проаналізований новий емпіричний матеріал, що спростовує деякі усталені уявлення. Її наукова новизна — оригінальний метод оброблення даних переписів, що вказує на нові особливості процесів просторової сегрегації в американському суспільстві впродовж тривалого періоду.

Автори статті опрацювали первинні матеріали результатів переписів населення 1880 р. та 1940 р. В основі їхнього методу лягло оцінювання расової відмінності сусідніх домогосподарств. Дослідники встановили, що в загальнонаціональних масштабах протягом 1880–1940 рр. расова просторова сегрегація в США зростає вдвічі, спричинивши менш імовірне сусідство домогосподарств, які належали представникам іншої раси.

Спростовуючи ідею про урбанізацію як основний чинник сегрегації, дослідники звертають увагу на зростання сільської сегрегації. Аналіз даних засвідчив, що міграція афроамериканського населення не була ключовим рушієм сегрегації, адже остання далі зростала незалежно від міграційних потоків.

Внесок і новизна: новий метод аналізу даних переписів населення. Результати суттєво змінюють наявні уявлення про історичне коріння

процесів расової сегрегації й можуть бути використані в розробленні методів її усунення.

Застосовність в інших дослідженнях: метод може бути використаний у вивченні нерівності в інших регіонах світу, зокрема у вивченні расової та етнічної сегрегації.

Гвідо Альфані та Томмі Е. Мерфі «Епідемії чуми й летальних випадків у доіндустріальному світі» (Alfani, Murphy 2017).

Стаття містить огляд історіографії історії епідемії чуми. Текст становить наочний приклад *longue durée* перспективи й глобального підходу, що дало змогу побачити велику картину та розпізнати тривалі тренди. Дослідження переважно присвячене аналізу досліджень про чуму в контексті історичної демографії, історії епідемії із фокусом на географію поширення, смертність і вплив на вікові та статеві показники населення.

Автори також розглядають історію епідемії крізь призму змін довкілля та клімату — ще один популярний напрямок останнього десятиріччя. Здійснивши ґрунтовний емпіричний аналіз попередніх напрацювань, дослідники узагальнюють спостереження про вплив епідемії чуми на економічне життя в доіндустріальному світі. Порівнюючи історичні приклади епідемії з сучасними прикладами поширення вірусів, автори пропонують враховувати не лише спільні риси, але й суттєві відмінності.

Внесок і новизна: узагальнення емпіричних даних та історіографії історії епідемії від античності до 1800 р.

Застосовність в інших дослідженнях: синтез історіографії для ліпшого розуміння того, як функціонують економіка і ринок праці в умовах кризових періодів. Цінний внесок в історію медичних знань.

Ерік Бенгтссон та Даніел Вальденстрем «Частка капіталу й нерівність доходів: докази з довгострокової перспективи» (Bengtsson, Waldenström 2018).

Продовжуючи тенденцію досліджувати економічні процеси у тривалій перспективі, автори вивчають одну з найпопулярніших

тем економічної та соціальної історії — нерівність. Е. Бенгтссон і Д. Вальденстрем аналізують частку сукупного капіталу в національному доході й найбільші індивідуальні доходи. Результати цього дослідження ґрунтуються на новій базі даних заробітних плат і частки капіталу, яка враховує показники 21 країни світу від середини XIX ст. до 1970-х рр. Використаний метод так званих «панельних регресій» показав, що впродовж XX ст. був тісний зв'язок між чистою часткою капіталу доданої вартості й часткою капіталу верхнього перцентеля.

Дослідники розділили всі країни на три групи (англо-саксонські, континентально-європейські та нордичні), що дало змогу побачити тривалі коефіцієнти кореляції найбільших доходів та частки капіталу всередині груп і виявити цікаві економічні тенденції: континентальні та нордичні країни мають позитивну кореляцію в усі періоди зі спадом після 1980-х рр.; англосаксонські країни мають найнижчий коефіцієнт кореляції напередодні Другої світової війни й найбільший в останні десятиліття. У висновках дослідники також акцентують на впливові зовнішніх факторів на функціональний та особистий розподіл капіталів.

Внесок і новизна: вивчення соціальної нерівності на основі аналізу довгострокових трендів кореляції між факторними частками й нерівністю; визначення зв'язку між найвищими сукупними доходами та часткою капіталу.

Застосовність в інших дослідженнях: аналіз економічного розвитку країни у тривалому часовому періоді; кількісний метод порівняння економічних показників розвитку країн.

Говард Боденгорн та ін. «Упередження добору даних і парадокс індустріалізації» (Bodenhorn et al. 2017).

Г. Боденгорн, Т. Гіннан і Т. Мроз звертаються до одного з найвідоміших парадоксів економічної історії — зниження середнього зросту новобранців під час індустріалізації та економічного зростання. Це дослідження належить до напрямку антропометричної історії, що останніми десятиліттями стала одним з основних інструментів вивчення динаміки добробуту населення та якості життя, зокрема внаслідок військових конфліктів, кризових періодів і голоду. Автори

статті зосереджують увагу на новобранцях американської армії 1830–1890-х рр. і використовують вибраний приклад, щоби зрозуміти проблему упередженості вибіркового даних в антропометричних дослідженнях.

Первинні дані показують, що середній зріст американських новобранців між 1830 та 1890 рр. поступово знижувався. Це здається аномальним, оскільки в цей період у США відбувалася індустріальна революція й модернізація економіки, тому добробут і здоров'я населення, одним з показників якого є середній зріст, мали б зростати. Деякі дослідники пояснювали зниження зросту негативними наслідками процесів індустріалізації та урбанізації, що не видається переконливим, адже в Європі паралельно з процесами індустріалізації зріст новобранців збільшувався.

Відштовхуючись від досліджень інших науковців, які почали критикувати історичні вибірки зросту, Г. Боденгорн та ін. стверджують, що «парадокс» виник через використання викривлених даних, тому немає підстав стверджувати про тенденцію зниження зросту населення. Цю думку вони аргументують тим, що в досліджуваний період в США дозволяли набирати в армію волонтерів, що позначилося на розширенні вікового складу новобранців. Тому отримані дані можуть тільки свідчити про зменшення зросту тих, хто в неї записувався. З другого боку, економічне зростання мало наслідком збільшення можливостей поза військовою службою, завдяки чому високі й сильні чоловіки могли знайти ліпші варіанти, щоби застосувати силу й час.

Паралельно проаналізувавши дані вибірок британських солдатів, американських призовників, в'язнів, вільних афроамериканців, Г. Боденгорн зі співавторами не побачили системного зниження зросту населення. Це підтверджує їхній висновок про упередженість вибірки даних щодо зросту новобранців.

Дослідники не заперечують тезу про те, що якість життя американців у перші десятиліття індустріалізації могла погіршитись. Вони зазначають, що є свідчення щодо поліпшення й погіршення якості життя окремих категорій населення. Однак якщо, аналізуючи наслідки економічних процесів, науковці використовують антропометричні дані,

вони мають зважати на ефект упередженості вибірки й знайти способи «вирівняти» ці дані.

Внесок і новизна: пропонує переконливий приклад того, як нехтування ефекту упередженості добору під час отримання первинних даних призводить до помилкових висновків про історико-соціальні процеси та явища. Стаття уточнює наші уявлення щодо впливу індустріальної революції на добробут американців.

Застосовність в інших дослідженнях: будь-які дослідження, що мають справу з вибірками, особливо в демографічній та економічній історії.

Вільям Фостер та ін. «Стратегічне використання історичних наративів: теоретична рамка» (Foster et al. 2017).

В. Фостер, Д. Корайола, Р. Саддабі, Д. Крозен та Д. Чандлер у цій статті поєднують підходи бізнесової історії, студій із менеджменту та організаційних студій до минулого. Об'єднуючи напрацювання бізнесової історії та організаційної теорії, автори пропонують розглядати історію як стратегічний інструмент у менеджерських та організаційних практиках. На прикладі компаній Lego, Scania, Jack Daniel's та ін., дослідники продемонстрували варіанти застосування історичних наративів для розвитку культури організації, формування ідентифікації, створення спільного колективного минулого, конструювання автентичності, посилення легітимності.

В. Фостер та його співавтори пропонують розрізняти терміни «історія» та «минуле», застосовуючи їх до організацій. Минуле — те, що трапилось, історія — інтерпретації подій минулого. Дослідники визначають різні типи історії: 1) історія як «об'єкти», які можна збирати; 2) історія як «процес», який можна контролювати; 3) «перформативний» підхід, тобто творення історії під час отримання знання про минуле. З погляду останнього підходу, історія — це не те, що трапилось з організацією в минулому, а розповідь, побудована навколо минулого, за допомогою якої можна впливати на акторів і змінювати середовище. Залежно від пріоритетів менеджери можуть посилювати зв'язок із минулим і підкреслити тяглість в історії організації. Якщо минуле

сприймають як перешкоду для розвитку, вони можуть зробити ставку на розрив із минулим, використати минуле, щоби підкреслити зміни, через дистанціювання демонструючи альтернативне майбутнє.

Внесок і новизна: інтегрування бізнес-історії та організаційної теорії у вивченні минулого підприємств; визначення підходів до створення стратегічної переваги організацій через мобілізацію й використання минулого.

Застосовність в інших дослідженнях: управлінські практики та визначення стратегій роботи з минулим для організацій та їхніх менеджерів.

Ігнаціо Кабрас і Чарльз Бамфорт «Від відродження традицій до сприяння інноваціям та зміні маркетингу: еволюція мікропивоваріння у Великій Британії та США, 1980–2012 рр.» (Cabras, Bamforth 2016).

Стаття Ігнаціо Кабраса та Чарльза Бамфорта містить результати вивчення феномену зростання мікропивоваріння в США та Великій Британії наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Дослідники визначають екзогенні та ендегенні фактори, що сприяли розвитку мікропивоваріння, і висловлюють припущення щодо еволюційних закономірностей в індустрії пивоваріння протягом останніх кількох десятиліть.

Емпіричним тлом дослідження вибрані драматичні зміни на ринку пивоваріння протягом ХХ ст. На початку минулого століття виникли технології виробництва, транспортування та зберігання пива, завдяки яким стало можна виробляти й розповсюджувати продукт в індустріальних масштабах. Потреби споживачів у продукті були доволі прості, тому ефект масштабу став головним критерієм успіху. До 1970-х рр. ринок пивоваріння був сконцентрований у руках кількох великих міжнародних компаній. Після піку концентрації у 1980-ті рр. відбувається диверсифікація виробництва завдяки швидкому зростанню кількості мікропивоварень, що спричинило зростання їхньої чисельності протягом наступних трьох десятиліть у 8 разів у Великій Британії та 30 разів у США.

Низка факторів сприяли зростанню мікропивоваріння: ідеться зокрема про антимонопольні урядові заходи й виникнення спільнот активістів, що боролися за відродження традицій варіння та споживання «справжнього пива». Мікропивоварні скористались модою на локальне (неолокалізм), а завдяки інтернету в них виникли можливості для брендингу та комунікації зі споживачами без посередництва великих рекламних агентств.

Кілька мікропивоварень стали такими успішними, що швидко зросли й перетворились на міжнародний великий бізнес. Автори статті показують це на прикладах компаній BrewDog (Велика Британія) та Sierra Nevada (США). BrewDog відмовилася від традиційного для індустрії маркетингу й налагодила пряме спілкування зі споживачами через сайт та соціальні мережі. Секретом успіху Sierra Nevada була безкомпромісність у забезпеченні якості продукту, ставка на «зелені» технології й диверсифікацію асортименту.

Внесок і новизна: узагальнення історії зростання дрібних підприємств на прикладі вивчення конкретного історичного феномену допомагає ліпше зрозуміти зміни в індустрії.

Застосовність в інших дослідженнях: результати дослідження актуалізують потребу далі вивчати взаємозв'язок інвестування, технологічних інновацій і змін споживацьких смаків, а також маркетингову революцію, пов'язану з виникненням інтернету та соціальних мереж.

Даніель Вадхвані та Крістіна Любінські «Переосмислення історії підприємництва» (Wadhvani, Lubinski 2017).

Продовжуючи історіографічний тренд останніх десятиліть, пов'язаний із переосмисленням наявних напрямків гуманітарного та соціального знання та виникненням «нових» історій і студій, Даніель Вадхвані та Крістіна Любінські пропонують «перевинайдення» історії підприємництва. У їхньому баченні «нова історія підприємництва» має вивчати творчі процеси, розподіл ресурсів та легітимізацію новизни. Це передбачає відхід «нової» історії підприємництва від «традиційної» з фокусом останньої на акторах, ієрархіях та інститутах.

Потребу в «новій історії підприємництва» автори обґрунтовують тим, що, попри центральність поняття «підприємництво» в бізнесовій історії, спеціальних досліджень цього феномену напрочуд мало. Д. Вадхвані та К. Любінські показують, що вивчення корпоративних структур, стратегій та інституцій витиснули історію підприємництва на маргінеси бізнесової історії. Як наслідок, в історіографії домінують історії про підприємців, стартап-компанії та інновації, але глибинні процеси, що стоять за феноменом виникнення підприємництва, вийшли з поля зору науковців.

Ключова увага в межах нової історії підприємництва, на думку авторів, має бути надана вивченню взаємозв'язку процесу підприємництва та історичних змін із фокусом на «творчих процесах, що призводять до економічних змін». Пріоритетними завданнями стають вивчення «механізмів» уяви та творчості; економічних процесів як виправдання моральної цінності; темпоральності та історичних змін у підприємницькому середовищі. Автори статті аргументують, що завдяки новій історії підприємництва історики бізнесу зможуть глибше вивчити механізми, за допомогою яких працюють людські уявлення та творчість. Фокус на агентивності, який полягає в можливості робити зміни, принципово важливий для розуміння природи підприємництва, мають досліджувати в контексті історичного часу.

Внесок і новизна: визначення недоліків традиційних підходів і пропонування нової теоретичної концепції, щоби вивчати історію підприємництва.

Застосовність в інших дослідженнях: критичний підхід до агентивності й ліпше розуміння впливу соціальних норм, темпоральності, «залежності від шляху» на історію підприємництва та історію загалом.

Аслі Колпан та Джеффри Джонс «Бізнес-групи, підприємництво та зростання групи Коç у Туреччині» (Colpan, Jones 2016).

Стаття презентує історію групи Коç — найбільшого фінансово-промислового конгломерату сучасної Туреччини. Автори простежують історію бізнес-групи від заснування В. Кочем сімейного бізнесу

в 1926 р., розширення й диверсифікацію фірми після Другої світової війни та намагання розв'язати організаційні проблеми, спричинені зростанням бізнесу наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Історію групи розглянуто через призму становлення в Туреччині сучасного підприємництва, а також у контексті підприємницької діяльності в умовах так званої «інституційної порожнечі» (institutional voids).

Дослідження ґрунтується на матеріалах корпоративного архіву бізнес-групи, публікацій її «офіційної» історії, інтерв'ю з родиною Коч і колишніми та нинішніми менеджерами. Аналізуючи основні етапи історії згаданої фірми, автори «вплітають» її в політичний, економічний і соціальний контекст Туреччини, який мав вирішальний вплив на умови розвитку сучасного підприємництва. Проактивна позиція групи Коч дала змогу не тільки пристосуватися до мінливого середовища, але й стати рушієм його змін, що в бізнесових студіях називають інституційним підприємництвом.

А. Колпан та Д. Джонс дійшли висновку, що компанія, яку заснував В. Коч, утілювала два типи підприємництва. На певних етапах фірма діяла відповідно до моделі І. Кірзнера, особливо типової для ринків із протекціоністською політикою урядів, що передбачає відкриття не помічених раніше можливостей на ринку, поки конкуренція не усуває можливість отримати прибуток. Однак подекуди фірма поводи́ла себе радше як підприємець, якого описав Й. Шумпетер, тобто як новатор, що просуває зміни в економіці, упроваджуючи нові товари або технології. А. Колпан та Д. Джонс демонструють інноваційність компанії на прикладі її підходу до мобілізації капіталу, організації управління та професіоналізації менеджменту.

Внесок і новизна: наочно демонструє, що бізнеси в розвиткових країнах можуть утілювати одночасно два типи підприємництва: шукати можливості на ринку й активно створювати ці можливості, зокрема через інновації; заперечення визначального впливу персональних контактів та зв'язків у розвитку підприємства.

Застосовність в інших дослідженнях: перспектива на політичну історію Туреччини протягом ХХ ст. через призму відносин держави та бізнесу.

Майрі Маклін та ін. «Теорія організації в історії бізнесу й управління: сучасний стан та майбутні перспективи» (Maslean et al. 2017).

М. Маклін, Ч. Гарві та С. Клегт розглядають популярну в історіографії тему про відносини бізнесової історії з організаційними та менеджерськими студіями. Однак, на відміну від більшості робіт, сфокусованих на потенціальному внеску, який бізнесова історія може зробити в студії бізнесу та організаційні студії, автори статті пропонують перспективу для взаємного обміну ідеями. До причин маргіальності бізнесової історії серед бізнесових та організаційних студій М. Маклін та ін. зараховують її ретроспективність, теоретичну поверхневість, захопленість емпірикою. Організаційні, бізнесові та менеджерські студії віддають перевагу аналізу перед наративом, а згенерованим даним перед пошуком документальних свідчень (зазвичай в архівах). Однак, здається, головне, що істориків бізнесу цікавлять особливості та унікальні явища, тоді як бізнесові студії віддають перевагу узагальненням і новим моделям.

Автори статті аналізують застосовність історії бізнесу в організаційних студіях на трьох прикладах. Вони показують, як бізнесова історія може допомогти теоретикам з інституційного підприємництва ліпше зрозуміти роль, яку впливові підприємці відіграють у змінах інституційних ландшафтів. З теорією еволюційного розвитку організацій бізнесову історію поєднує спільний інтерес до історичного контексту, який дає змогу зрозуміти, як організація розвивалась, і побачити зміни її довгострокової стратегії. Нарешті, приклади з бізнесової історії добре пояснюють процеси конвертації соціального та економічного капіталу (підприємницька філантропія) в економічний капітал.

М. Маклін та ін. бачать великий потенціал у такій взаємодії істориків бізнесу та теоретиків організаційного розвитку, щоб організаційна теорія сприяла ліпшому розумінню й поясненню минулого, а дані історії бізнесу допомогли б удосконалити наявні теоретичні ідеї й за потреби розробити нові.

Внесок і новизна: оновлення фокусу бізнесової історії внаслідок взаємодії з організаційною теорією.

Застосовність в інших дослідженнях: наведення теоретичних та методологічних містків між спорідненими дисциплінами.

Дискусія й висновки.

Аналізовані статті доволі різноманітні з погляду географічного фокуса, теоретичного підходу, стилю та завдань. Чому їх так часто цитують або в чому секрет їхньої популярності? Таблиця 2 подає перелік факторів, що нам видаються важливими. Ми не можемо напевно сказати, що ці риси визначальні для успіху, бо для цього потрібно було б вивчити і статті з меншим імпаکت-фактором. Однак зазначені риси трапляються в більшості аналізованих статей, то дуже ймовірно, що саме вони роблять згадані публікації такими важливими для академічної спільноти.

Таблиця 2. Фактори, що впливають на популярність статей з економічної та бізнесової історії (на основі аналізу десяти найцитованіших статей).

	Бродберрі	Логан	Альфані	Бенгтссон	Боденгорн	Фостер	Кабрас	Вадхвані	Колпан	Маклін
Нова теорія/концепція	+					+		+		
Новий емпіричний матеріал	+			+					+	
Новий метод оброблення емпірики	+	+	+	+	+					
Уточнення уявлень про історичні явище або процес	+	+	+	+	+		+	+	+	
Пояснення аномалій і парадоксів	+		+		+		+			
Узагальнення теорій або підходів						+		+	+	+

Нова теорія/концепція. Пропонування нової теорії або концепції видається важливішим для бізнесової історії, ніж для економічної. Усі статті з економічної історії пояснюють, на які теорії спираються. Однак для економічних істориків, здається, важливіше уточнити зазначені теорії на основі вичерпної емпірики. Наприклад, дані у статті С. Бродберрі та ін. уточнюють теорію «великого розходження» К. Померанца про ступінь регіональних відмінностей історичного економічного розвитку країн Азії та Європи.

Серед проаналізованих статей з бізнесової історії дві експліцитно пропонують нові теорії. Д. Вадхвані та К. Любінські подають «нову історію підприємництва», а В. Фостер і співавтори теоретизують стратегічне використання історії організаціями та їхніми менеджерами. Решта статей з історії бізнесу якщо не пропонують нові, то вплітають наявні приклади в теорії підприємництва та організаційних студій.

Новий емпіричний матеріал або нові методи його оброблення. Усі статті з економічної історії пропонують новий емпіричний матеріал або нові методи оброблення даних, уже введених в науковий обіг. Автори більшості аналізованих статей лівову частку обсягу статей відвели на пояснення принципів збирання та оброблення первісних даних. Очевидно, солідна репрезентативна емпірична база становить один із ключових моментів успіху досліджень з економічної історії. Так, спираючись на вже наявні масиви даних, Е. Бенгтссон та Д. Вальденстрем презентують нову базу даних, що уточнює уявлення про процеси економічної й соціальної нерівності. Кілька досліджень, як-от стаття Т. Логана та Д. Пармана, пропонують новий метод аналізу вже введених в науковий обіг кількісних даних, який дає змогу отримати нову інформацію й уточнити знання про історичний процес.

Важливим напрямком роботи стає зведення даних, що уможливило порівняння в публікації матеріалів, різнорідних за принципами збирання. У статті І. Альфані та Т. Мерфі такий синтез матеріалів уможливив узагальнення про епідемії чуми в довгостроковій і географічно-широкій перспективі.

Важливий урок, який ми здобули з аналізу десяти найцитованих статей, полягає в тому, що недостатньо запропонувати нові дані,

а й треба інтегрувати їх у вже наявний масив. Це важливо, щоби уможливити порівнюваність цих нових даних. Наприклад, Е. Бенгтссон та Д. Вальденстрем пропонують нову базу даних, що уточнює уявлення про процеси економічної та соціальної нерівності. Однак база даних побудована таким чином, щоби вона могла включити й бути включеною в уже наявні набори даних.

Більшість статей із бізнесової історії не містить такої потужної емпірики, яку пропонують статті з економічної історії. Лише статті про турецьку групу Коç і компаративне дослідження про мікропивоварні ґрунтуються на оригінальному матеріалі, зокрема бізнесових архівів, інтерв'ю, корпоративних звітів. Решта статей вдаються або до ілюстративних прикладів (В. Фостер та ін.) або взагалі відсилають читачів до прикладів у роботах інших істориків бізнесу.

Нетеоретичні статті з бізнесової історії також пропонують добрий порівняльний контекст. Наприклад, порівняння тенденцій у мікропивоварінні в США та Британії дало змогу побачити спільне й відмінне між цими країнами та зрозуміти, які трансформації були спричинені змінами в локальному та глобальному контекстах, а які сталися завдяки інноваційним підходам бізнесових організацій. Розглянуті принципи роботи з джерелами та історіографією свідчать, що цінність мають ті дослідження, які пропонують важливі узагальнення, контекстуалізують тенденції розвитку наукового напрямку чи дослідницької проблеми й застосовують порівняльні методи.

Уточнення уявлень про історичне явище або процес. Автори більшості аналізованих статей експліцитні щодо того, як результати їхніх досліджень впливають на усталені уявлення в академічній спільноті. Ці статті не просто подають нову емпірику або описують тенденції в літературі, але ретельно пояснюють, як саме ці нові результати змінюють (або підривають, або уточнюють) наші знання про ті чи ті процеси. Так, Т. Логан та Д. Парман не перші, хто визначив тенденцію до посилення расової сегрегації в США протягом ХХ ст. Однак автори згаданої статті довели, що сегрегація посилилася на всій території США, а не в окремих регіонах країни, як раніше вважали.

Ба більше, їхнє дослідження показує, що немає підстав вважати урбанізацію й великі міграційні рухи «відповідальними» за расову сегрегацію. Автори виявили, що сегрегація в сільській місцевості зростала так само швидко, як і в містах. Прикметно, що дослідники не просто пропонують читачам дані, що свідчать про перелічені уточнення, але й ретельно роз'яснюють читачам, як ці дані уточнюють конвенційні знання про історичні явища.

Пояснення аномалій і парадоксів. Дієвим засобом зацікавити читачів є звернення до відхилень від «норм» та «очікувань» — історичних аномалій і парадоксів. Аномалії проблематизують тексти, допомагають зробити їх критичними, створюють інтригу. Прикладами таких аномалій в аналізованих статтях є абсолютне й відносне падіння багатства Китаю в певний історичний період, після того як приблизно 1000 р. він був найбагатшою країною світу. Або стрімке зростання мікропивоваріння в США та Великій Британії в 1980-х рр. видається «аномальним» на тлі концентрації виробництва в попередні десятиріччя.

Водночас аналізовані статті не просто згадують аномалії, але й пропонують переконливі аргументи до їхнього пояснення. Вони розв'язують парадокси, знаходячи пояснення (І. Кабрас і Ч. Бамфорт), вводячи додаткові дані (С. Бродберрі та ін.), уточнюючи раніше відомі дані й систематизуючи напрацювання попередніх дослідників із конкретної проблеми в порівняльній таблиці (Г. Боденгорн та ін.). Так, Г. Боденгорн та ін. переконливо критикують добір даних для антропометричних досліджень зросту. Якщо зважити на їхню аргументацію, було б логічно далі продовжити цю дискусію і критично проаналізувати інші схожі антропометричні дослідження та дані, на яких вони ґрунтуються.

Узагальнення теорій або підходів. Узагальнювальний огляд літератури з теми чи проблеми, що пропонує нові методологічні підходи, особливо популярний у бізнесовій історії. Може, це спричинено дещо маргіналізованим становищем дисципліни проти економічної історії (крім Північної Америки та Західної Європи). Тому історики бізнесу більше присвячують уваги історичній контекстуалізації та проблемі

трансферу своїх ідей до споріднених економічних дисциплін, зокрема в бізнесові, менеджерські та організаційні студії.

Прикладом є стаття М. Маклін та ін., у якій автори діляться порадами як зробити роботи бізнес-істориків більш релевантними для дослідників поза межами дисципліни. Вони пропонують теми й підходи, які можуть допомогти навести місток із «потужнішою» спільнотою організаційних і бізнесових студій.

Інші методи підвищення переконливості та релевантності. Узагальнювальні таблиці, що подають дані або ідеї в синтезованому вигляді, є в кількох аналізованих статтях. Ідеться, наприклад, про таблиці з переліком найбільш смертельних епідемій доіндустріального світу у статті Г. Альфані та Т. Мерфі (Alfani, Murphy 2017, 316), аналізом концептуальних підходів нової історії підприємництва порівняно з «традиційними» підходами у статті Д. Вадхвані та К. Любінські (Wadhvani, Lubinski 2017, 789-790), а також матриця стратегій використання історичних наративів у статті В. Фостера та ін. (Foster et al. 2017, 1184).

У більшості статей автори експліцитні щодо можливості трансферу їхніх ідей до інших дисциплін. Цей сюжет центральний у статті М. Маклін та ін. — міркування про те, як бути почутими іншими дисциплінами. Автори вважають: щоб бути почутими, спочатку потрібно вислухати, зрозуміти підходи й категоріальний апарат, відшукати проблеми, які бізнесова історія допоможе розв'язати.

Кілька статей спеціально пояснили, як їхні історичні розвідки можуть бути застосовані до проблем сучасності. Г. Альфані та Т. Мерфі додали підрозділ, що порівнює соціальний вплив доіндустріальних епідемій із сучасними (на момент написання статті, тобто 2017 р.). В. Фостер і його співавтори в теоретичній статті роблять припущення про застосування ідей у менеджерських практиках і переконують, що стратегічний підхід до минулого допоможе визначати майбутнє організації.

Нарешті, усі аналізовані статті написані авторськими колективами: мінімум два, максимум п'ять науковців. Часто до цих колективів належать представники різних дисциплін і автори походять із різних

країн, — особливо там, де знання національних контекстів чи мов джерел критичне. Міждисциплінарна та національна строкатість авторських груп може сприяти підвищенню рівня міждисциплінарності досліджень і, як наслідок, зростанню його цінності для суміжних дисциплін.

Список джерел та літератури / List of sources and literature

Accominotti, O., Eichengreen, B. The Mother of All Sudden Stops: Capital Flows and Reversals in E Urope, 1919–32. *The Economic History Review*, vol. 69, iss. 2, 2016, pp. 469-492. DOI: <https://doi.org/10.1111/chr.12128>.

Alfani, G., Murphy, T. E. Plague and Lethal Epidemics in the Pre-Industrial World. *The Journal of economic History*, vol. 77, iss. 1, 2017, pp. 314-343. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0022050717000092>.

Bengtsson, E., Waldenström, D. Capital Shares and Income Inequality: Evidence from the Long Run. *The Journal of Economic History*, vol. 78, iss. 3, 2018, pp. 712-743. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0022050718000347>.

Bodenhorn, H., Guinnane, T. W., and Mroz, T. A. Sample-Selection Biases and the Industrialization Puzzle. *The Journal of Economic History*, vol. 77, iss. 1, 2017, pp. 171-207. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0022050717000031>.

Brankovic, J. Why Rankings Appear Natural (but Aren't). *Business & Society*, vol. 61, iss. 4, 2022, pp. 801-806. DOI: <https://doi.org/10.1177/00076503211015638>.

Broadberry, S., Guan, H., and Daokui Li, D. China, Europe, and the Great Divergence: A Study in Historical National Accounting, 980–1850. *The Journal of Economic History*, vol. 78, iss. 4, 2018, pp. 955-1000. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0022050718000529>.

Cabras, I., Bamforth, C. From Reviving Tradition to Fostering Innovation and Changing Marketing: The Evolution of Micro-Brewing in the Uk and Us, 1980–2012. *Business History*, vol. 58, iss. 5, 2016, pp. 625-646. DOI: <https://doi.org/10.1080/00076791.2015.1027692>.

Colpan, A. M., Jones, G. Business Groups, Entrepreneurship and the Growth of the Koç Group in Turkey. *Business History*, vol. 58, iss. 1, 2016, pp. 69-88. DOI: <https://doi.org/10.1080/00076791.2015.1044521>.

Foster, W. M., et al. The Strategic Use of Historical Narratives: A Theoretical Framework. *Business History*, vol. 59, iss. 8, 2017, pp. 1176-1200. DOI: <https://doi.org/10.1080/00076791.2016.1224234>.

Hiebl, M. R. W. Sample Selection in Systematic Literature Reviews of Management Research. *Organizational Research Methods*, 2021, pp. 1-33. DOI: <https://doi.org/10.1177/1094428120986851>.

Jones, G., van Leeuwen M. H. D., and Broadberry, S. The Future of Economic, Business, and Social History. *Scandinavian Economic History Review*, vol. 60, no. 3, 2012, pp. 225–253.

Logan, T. D, Parman, J. M. The National Rise in Residential Segregation. *The Journal of Economic History*, vol. 77, iss. 1, 2017, pp. 127-170. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0022050717000079>.

Maclean, M., Harvey, C., and Clegg, S. R. Organization Theory in Business and Management History: Present Status and Future Prospects. *Business History Review*, vol. 91, iss. 3, 2017, pp. 457-481. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0007680517001027>.

Wadhvani, R. D., Lubinski, C. Reinventing Entrepreneurial History. *Business History Review*, vol. 91, iss. 4, 2017, pp. 767-799. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0007680517001374>.

Volodymyr Kulikov

Doctor of Historical Sciences, Associate Professor

V. N. Karazin Kharkiv National University

4 Svobody Sq., 61022, Kharkiv, Ukraine

Email: kulikov@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8759-0650>

Iryna Skubii

Candidate of History

Queen's University

49 Bader Lane, Watson Hall 212, Kingston ON K7L 3N6, Canada

Email: irynaskubii@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9349-8933>

RECENT TRENDS IN ECONOMIC AND BUSINESS HISTORY: THE ANALYSIS OF THE MOST IMPACTFUL ARTICLES PUBLISHED FROM 2016 TO 2020

The article aims to analyse recent trends in economic and business history from 2016 to 2020 and identify the factors determining the impact of the research articles. The authors analysed

the ten most cited articles published in prestigious international peer-reviewed journals on economic and business history. They summarize the content of every article and explain its contribution to the field. The article defines efficient theoretical instruments for studies in the field of economic and business history. The observations can be useful to researchers concerned about the impact of their publications and those interested in the dynamics of the field. The synthesis of the observations revealed the following most important factors determining the impact of research articles. The proposal of a new theory or concept certainly raises the interest of the academic community. A new representative empirical material is crucial to increase the level of citations in the field of economic history. Alternatively, a good strategy is to present a new efficient method for the analysis of existing datasets. Explicit explanation of how the new data and methods specify conventional perceptions about historical events and processes increases the popularity of publications. An effective way to raise the interest of the readers is to look at the deviations from the “norms” — historical anomalies and paradoxes. A critical synthetic review of the literature on a topic or a problem is usually appreciated by the community of economic historians, but it is especially popular in journals on business history. The final part of the article offers observations on the disciplinary and national diversity of author teams. It concludes that such diversity results in the multidisciplinary character of the studies and increases their value for the sister disciplines.

Keywords: economic history, business history, impact-factor, theory of history, history of entrepreneurship.

*Текст надійшов до редакції 28.05.2022.
The text was received by the editors 28.05.2022.*

*Текст затверджено до друку 27.06.2022.
The text is recommended for printing 27.06.2022.*